

Bewust over de drempel

Corrie Hendriks (1943) was onder andere ooit secretaresse in Parijs, lerares Frans en dramadocente aan de Rotterdamse vrijeschool. Daarnaast is ze al jaren directeur van een vakvereniging voor tennisleraren. De kennismaking met de mysteriedrama's van Steiner en haar eerste toneelproductie met leerlingen waren voor haar richtinggevend. 'Ik dacht toen: toneel, dát is het. Het Woord had me gegrepen.'

Nard Besseling

In 1992 stelde Corrie Hendriks zich tijdens het beluisteren van het vijfde concert van Sjostakovitsj de vraag: 'Wat is voor mij de essentie van mijn leven?' Deze muziek van Sjostakovitsj, door Evgeni Svetlanov gedirigeerd, bracht haar toen, zo vertelt ze me, even over de drempel. Daarna wist ze als in een flits het antwoord: karma en reïncarnatie, zo helder als in de mysteriedrama's. Een jaar later richtte ze met een aantal mensen het Drempeltheater op. Nu, negen jaar later, werken er in totaal 41 mensen aan mee. Dit jaar had haar dochter als verrassing een plaats voor haar gereserveerd voor het vijfde concert van Sjostakovitsj, weer door een Rus gedirigeerd, Valeri Gergjev. Daarbij vroeg ze zich af of haar ervaring van negen jaar geleden wel echt was geweest. Had ze het misschien teveel geïdealiseerd? Maar haar beleven van toen werd alleen maar bevestigd: 'Dit is Kunst. Bewust over de Drempel.'

Gevoel van eigenheid

'Ik ben altijd een heel religieus mens geweest. Met dit gevoel ben ik op aarde gekomen. Hoewel mijn ouders beiden overtuigd atheïst waren, zorgde ik er als klein meisje al voor dat ik met vriendinnetjes mee naar de kerk mocht. Deze intuïtieve zoektocht naar de onzichtbare, goddelijke wereld begon dus al op heel jonge leeftijd en is nog steeds de leidraad in mijn leven.

Als meisje van zeven vond ik een antwoord op deze innerlijke vragen dankzij de vrijeschoolpedagogie, want ik kwam na de openbare kleuterschool terecht op de Rotterdamse vrijeschool, die toen net een jaar bestond. Ik ben nog altijd dankbaar voor de "toevallige" ontmoeting in de trein van Rotterdam naar Den Haag tussen mijn vader en Beppie van Rijsselberghe, de dochter van Lies van Rijsselberghe (zie het interview met haar in Motief 43, NB). Beppie vertelde zo enthousiast over "haar" nieuwe school - de bovenbouw in Den Haag - dat mijn vader direct overtuigd was dat dit dé school voor "zijn Corrie" was. Ook mijn moeder, Duitse van origine, kende de Waldorfschule, zij het alleen van de prachtige "Waldorfpuppen" van haar jeugdvriendinnetjes uit Stuttgart. Hoewel beiden zeer eigenzinnig, waren mijn ouders het hierover gelukkig wel met elkaar eens. De eerste ontmoeting tussen mijn ouders was in de verduisterde Berlijnse U-Bahn, waar ze letterlijk tegen elkaar opbotsten. Dit zou karakteristiek blijken voor hun huwelijk, dat toch nog twaalf jaar zou duren. Mijn vader volgde op dat moment een opleiding als cameraman bij de beroemde UFA studio's - de Universum Film AG, waar alle grote speelfilms vanaf het begin van de twintigste eeuw gemaakt werden. Toen in 1944 de werkelijke aard van het nazisme tot mijn ouders doordrong, gingen zij naar Rotterdam terug, waar mijn vader zich bij het verzet aansloot en mijn moeder zo snel mogelijk Hollandse werd.

In korte tijd kreeg ik er een broertje en een zusje bij, Claas en Carla, voor wie ik me - als echte oudste - heel verantwoordelijk voelde. Zo herinner ik me als de dag van gisteren een voorval uit mijn kleuterschooltijd. Een vriendinnetje mocht haar jongere broertje dat net vier geworden was mee naar de kleuterschool nemen. Na de middagboterham thuis zei ik tegen mijn moeder dat Claas mee mocht naar school. Hoewel mijn moeder twijfelde - "maar Hetty Klumpers d'r broertje mocht ook, hoor mama" - gaf zij mij haar vertrouwen door hem mee te laten gaan. Op school aangekomen bleek mijn broertje die pas

drieënhalft was niet te mogen blijven. Ik heb me zelden zo geschaamd als op dat moment, toen de juffrouw mij vertelde dat het van de burgemeester echt niet mocht. Dat diepe gevoel van schaamte op weg terug naar huis met mijn broertje aan de hand is me altijd bijgebleven. Later heb ik dit gevoel, dat aan je geweten appelleert, verwoord in een gedicht over Rotterdam.

Een andere ingrijpende gebeurtenis vond rond mijn tiende jaar plaats, toen ik een eerste bovenzinnelijke ervaring had. Ik lag in bed en opeens vroeg ik me af wat er zou gebeuren als ik dood zou gaan. Zou ik er dan niet meer zijn? Zou de wereld gewoon zomaar zonder mij doorgaan? Dat kon ik niet geloven. Ik ben dan ook midden in de nacht naar mijn moeder gegaan en stelde haar dezelfde vragen. Mijn moeder antwoordde kort en krachtig: "Ja kind, dood is dood." Vreemd genoeg was ik door dit stellige antwoord er opeens vast van overtuigd dat ze het bij het verkeerde eind had en dat ik wel degelijk zou blijven bestaan. Vanaf dat moment besepte ik dat een moeder die van je houdt, toch niet altijd herkent wat er in je leeft.

Alle lotgevallen uit mijn jeugd, die religieuze zoektocht, het schaamtegevoel, het besef van reïncarnatie en het compleet anders zijn dan je ouders, kon ik later dankzij de antroposofische inzichten in een groter verband plaatsen en daardoor kon ik alsnog begrijpen waarom ik juist deze ouders gekozen had.'

Parijs

'Na een heerlijke tijd op de vrijeschool ging ik naar een gewone hbs. Hoewel ik vanaf mijn prilste kinderjaren eigenlijk "juffie" wilde worden, besloot ik toch om na mijn eindexamen naar Parijs te gaan om een opleiding scenarioschrijven en regie aan de IDHEC, het Institut de Hautes Études Cinématographiques, te gaan volgen. Zo dacht ik mijn vader, die inmiddels reclamefilms maakte, maar weinig zakelijk inzicht had, met zijn bedrijf te kunnen helpen. Het lot heeft echter heel anders uitgepakt. De directeur, een kennis van mijn vader, adviseerde me om eerst de taal beter te gaan leren. Via het MAI-bureau werd ik toen au pair, maar dat lag me niet echt. Aangezien ik niet met hangende pootjes terug naar huis wilde, werd ik "vendeuse dans une épicerie à la place de la Nation", winkeljuffrouw dus.

Ondertussen heb ik wel met een tekenfilmproductie mee mogen werken, maar kwam er al snel achter dat deze wereld van uiterlijk vertoon en nachten doorwerken niets voor mij was. In plaats daarvan leerde ik stenotypen, werd aangenomen bij een import/export firma als "secrétaire trilingue" en koos zodoende voor een regelmatigere leven. Hoewel ik echt dacht dat ik de rest van mijn leven in Frankrijk zou blijven, bleef er een deel van mij zoekende. Iets van mijn vrijeschooltijd kwam toen als vraag opeens weer naar boven. Zo keek ik in het telefoonboek of er een vrijeschool in Parijs was. En hoewel hij er wel was, vond ik hem toen nog niet.

De liefde voor de Franse taal en de jeugdwens om lerares te worden, vielen samen toen ik na drieënhalft jaar Parijs besloot terug te keren naar Nederland om alsnog lerares Frans te worden.'

Jaren zestig

'Tijdens mijn leven dienden zich telkens op beslissende momenten meer keuzemogelijkheden aan. In Frankrijk kon ik voor de filmwereld kiezen of voor een secretaressebestaan. Op donderdag terug in Nederland kon ik op de zaterdagavond al naar een vergadering van de NVSH-jeugdafdeling en naar een feestje van de hockeyclub van mijn broer en zus. De NVSH-jeugdafdeling zocht een nieuwe voorzitter en mijn vader dacht dat dit wel iets voor mij zou zijn. Mijn Franse jaren bleken mij vervreemd te hebben van de Nederlandse ontwikkelingen in de jaren zestig. Ik kwam daar binnen met opgestoken krullen en in mijn Parijse mantelpakje. Dat praten over niets, zittend in een kring op de grond in het halfdonker, was niets voor mij. Op de hockeyclub liep ik vervolgens een bouwkundestudent, Ben, tegen het lijf. We raakten in het Frans in gesprek, aangezien hij ook een tijdje in Parijs had gewerkt. Het klikte en binnen een week

woonden we samen, voor die tijd een gedurfde stap. Ik heb toen een spoedbehandeling jaren zestig gekregen. De volgende dag, tijdens de show van Jasperina de Jong, heb ik in één avond die drieënhalve jaar weer ingehaald. Die show vormde voor mij een cultuuroverstap. Ben vertelde me later dat hij toen zag wie ik werkelijk was. Binnen het jaar waren we getrouwd en onlangs hebben we ons 35-jarig huwelijk gevierd. Ben was als architect lid van de Rotterdamse kunstenaarsvereniging. Al op de hbs heb ik de opkomst van drugsgebruik meegemaakt, maar nam er zelf nooit aan deel. Ook nu nam ik vooral waar wat er in dat kunstenaarsmilieu allemaal gebeurde. We genoten volop van die nieuwe tijd. Zo bezochten we het Kralingse popfestival. Ben met baard en lang haar en ik in mijn indiajurk. We luisterden naar de muziek van de Stones, die ik in Parijs al had leren kennen, naar de Beatles en Simon and Garfunkel. Maar ook Charles Aznavour, Jacques Brel en Barbara vond ik fantastisch.'

Vrijeschool en gezin

'Ik ging in 1966 Frans studeren. In 1969 begon ik als lerares Frans aan de Rotterdamse bovenbouw. We hadden inmiddels onze eerste zoon, Eise. In 1970 kreeg hij een broertje, Lucas. Ik ben toen ook lid geworden van de Antroposofische Vereniging. Ik voelde dat als een thuiskomst. Vooral de meditatieve kant van de antroposofie sprak me erg aan.

Misschien een stuk herkenning van een vroeger leven.

De Rotterdamse bovenbouw bevond zich rond 1971 in een penibele situatie. We hadden te weinig leerlingen. Ik ben toen met allerlei mensen in en om de school gaan praten om te weten te komen wat er precies op school speelde en hoe de verhoudingen lagen. Met de overtuiging dat de bovenbouw moest blijven bestaan, heb ik me toen samen met een aantal andere jongere collega's drie jaar lang met hart en ziel ingezet om die school te redden. Er waren veel onbegrijpelijke conflicten. Vergaderingen gingen over welke kleur crêpepapier het meest verantwoord was, terwijl het schip zinkende was. Ik ben toen voorzitter van het college geworden, want organiseren kon ik, en we hebben het tij ook inderdaad kunnen keren.

Nadat ik die jaren heel hard gewerkt had, ben ik het in 1974, na de geboorte van onze dochter Marielle, iets rustiger aan gaan doen. Onze jongste zoon Victor werd twee jaar later geboren. Tot 1981 ben ik als lerares Frans aan de vrijeschool verbonden gebleven. Intussen was ik ook betrokken als initiatiefleerkracht bij de oprichting van de lagere school in Delft. Onze dochter en jongste zoon waren bij de eerste leerlingen van de peuter- en kleuterklas. Ook Ben heeft daar in het eerste bestuur gezeten. In die hoedanigheid zat ik toen ook in het bestuur van de Bond van vrijescholen.

In die fase van mijn leven kreeg ik regelmatig conflicten, maar begreep echt niet waarom. Later besepte ik dat het een stuk dubbelganger van mij was waar mensen tegenaan liepen. Ik had een soort directheid waar ik me niet bewust van was. Achteraf bezien kan ik zeggen dat ik bij de verwezenlijking van de vrijeschoolsidealen te weinig rekening hield met de gevoelens van de betrokken mensen. Deze periode had ook zijn weerslag op ons huwelijk, daar Ben mij niet kon volgen op mijn weg in de antroposofie. Dat zou waarschijnlijk zelfs voor een man die wel met de antroposofie verbonden was moeilijk zijn geweest.'

Toneelkunst

'Vanaf het begin van de jaren zeventig ontdekte ik de vrijeschoolbeweging in Frankrijk en ging ik elk jaar naar de school in Laboissière, waar een week voor docenten Frans werd georganiseerd. Tot dan toe vond ik mezelf niet creatief genoeg om uitvoeringen te regisseren, maar in Laboissière speelden ze gewoon op dat piepkleine toneeltje de scène van de tempeliers uit Steiners tweede mysteriedrama met het lerarencollege. Dat was voor mij een openbaring. Heel concreet zag ik daar hoe karma in een groep mensen werkt. Ik voelde direct dat het om dingen gaat die niet alleen uit dit leven komen. Met dat inzicht ben ik ongeveer een heel jaar innerlijk bezig geweest. Ik relateerde dat dus ook onmiddellijk aan de moeilijkheden die ik op school ondervonden had. Samen met goede

vrienden en met Ben zijn we toen de mysteriedrama's gaan lezen en daarna gaan zien in Dornach. Natuurlijk begrepen we er nog haast niets van, maar het was een geweldige ervaring en voor onze relatie heel belangrijk.

Dankzij Laboissière heb ik gedurende mijn laatste jaar als lerares met leerlingen een scène in het Frans uit Molières Les Femmes savantes ingestudeerd. De opvoering in De Doelen in Rotterdam tijdens het schoolfeest was zo'n groot succes, dat we toen het hele stuk zijn gaan spelen. Uiteindelijk hebben we het ook in Laboissière opgevoerd en zorgden zo zelfs voor een herwaardering van Molière door zijn landgenoten! Ik heb toen de wonderen gezien van spraak en toneel. Een heel verlegen en teruggetrokken jongen bloeide compleet op door het toneelspel. Maar ook ik bleek onverwachte kwaliteiten te hebben. Toen dacht ik: toneel, dát is het. Het Woord had me gegrepen. Het spel kwam daarbij. Niet lang daarna las ik een advertentie voor de spraakschool van Johanna Knottenbelt in Den Haag. Ik besloot deze opleiding te gaan volgen.'

Geluk bij een ongeluk

'In het eerste jaar aan de Nederlandse School voor Spraakvorming kreeg ik op 38-jarige leeftijd een heel ernstig auto-ongeluk. Op de terugweg van een bezoek aan Mies le Nobel, mijn lagere-schooljuf, werd ik aangereden door een vrachtwagenchauffeur die in slaap was gevallen. Toen ik bijkwam in het ziekenhuis was ik er erg slecht aan toe en kon niets zien, maar herkende de mensen aan hun licht.

Ik beleefde toen heel sterk: je bent ervan overtuigd dat er een geestelijke wereld is, je wilt leven vanuit de antroposofie, maar hoe sterk is je vertrouwen nog wanneer het er echt op aankomt. Ik heb heel bewust in dat ziekteproces kunnen staan. Ik heb me geen moment afgevraagd waarom dit mij moest overkomen. Ik wist gewoon: het is goed dat je pijn lijdt, dat je werkelijk weet wat mensen te lijden hebben. Toen heb ik ook de helende werking van schilderijen ervaren. Er stond op een tafeltje een kaart met een Christusafbeelding van Collot d'Herbois waaruit ik veel kracht putte.

Het genezingsproces ging, eenmaal thuis, heel snel. Ik was diep geroerd door de liefdevolle hulp en aandacht van de mensen uit mijn omgeving. Voor Ben en de kinderen stond iedereen klaar met maaltijden, aanbiedingen van vakanties, schoonmaken van het huis. Het was echt ongelooflijk.

Door het ongeluk was ik even helemaal uit mezelf geweest, achteraf bezien was dit waarschijnlijk onontbeerlijk voor mijn verdere ontwikkeling.

Tijdens de spraakopleiding kwam de creatieve stroom, die ik na mijn eindexamen van de hbs in de filmwereld gezocht had, tot leven. Zo schreef ik gedichten waarin mijn innerlijke gevoelswereld tot uitdrukking kon komen. Het gedicht "Rotterdam" bijvoorbeeld, ontstond uit dat gevoel van schaamte uit mijn kleutertijd. Maar ook het leven van Camille Claudel sloeg bij mij in als een bom en er ontstond een sonnet over haar liefde voor Rodin. Mijn gedichtenbundeltje Pitjes uit een appel heb ik aan Johanna Knottenbelt opgedragen als dank voor deze nieuwe impuls in mijn leven.'

Mysteriedrama's

Nog tijdens mijn spraakopleiding was ik gevraagd om mee te doen met een grote groep kunstenaars: schilders, beeldhouwers, tuinarchitecten, architecten, euritmisten en musici, aan de werkgroep "Samenhang der Kunsten". Deze zeer spannende bijeenkomsten werden door de Iona Stichting georganiseerd. Wat ik me er nog van herinner is de intensieve samenwerking om met elkaar, vanuit ieders kunst, al werkende een samenhang te zoeken.

Na de spraakopleiding ben ik doorgegaan met cursussen geven. Ik reisde wat af. Naar Drenthe bij een kunstzinnige therapieopleiding. In Driebergen op de psychotherapieopleiding, in verschillende vrijescholen, Zutphen, Dordrecht, Rotterdam. Ook begon ik mysteriedramacursussen te geven. In één jaar drie tegelijk.

Tijdens de ledenavond in Rotterdam zei een oudere dame, die van onze cursus mysteriedrama gehoord had: "Kunnen jullie Estella en Sophia niet eens opvoeren?" We

hebben haar kortgeleden verteld dat zij door haar vraag de impuls voor ons werk gegeven heeft. Daardoor zijn we heel in het klein begonnen met opvoeren voor publiek. Weer dat vermoeiende reizen, soms naar vier verschillende steden, nu met een aanhanger vol decorstukken. De lichtman kwam niet opdagen, dan ook maar lichtvrouw zijn. In Delft was geen podium, dan de honkbalpalen maar gebruikt. Niet alleen de speelomstandigheden waren dramatisch in die begintijd, wat er op toneel gebeurde was soms ook heel dramatisch. Zeker toen in Dordrecht het bewegende decor in elkaar dreigde te storten en de Geest der Elementen niet op kon komen omdat hij het decor moest vasthouden. Kennelijk merkte het publiek daar weinig van. Van onze trouwe bezoekers hoorden we elk jaar weer dat we zo vooruitgegaan waren.

Later, toen de theaterzaal van het Rudolf Steiner College in Rotterdam gebouwd was, werd dat onze vertrouwde thuishaven. In dat gebombardeerde deel van Rotterdam. Direct van het begin af aan werkten de leerlingen van de bovenbouw op hartverwarmende wijze mee aan de mysteriedramaopvoeringen als lichtjongens, "Steinerlight", als decorhulpen en als grimeteam. De jongens droegen ook de invalide mensen naar boven, naar de zaal op de tweede verdieping, want een lift is er niet.

In 1991, tot 2001, ben ik dus weer teruggekeerd op mijn "oude" school, het Rudolf Steiner College, dit keer als docente drama. Opvallend was dat ik nooit afscheid had willen nemen als lerares Frans, alsof ik voorvoelde dat ik er nog terug zou komen. Gedurende tien jaar heb ik bijna dertig toneelproducties met de leerlingen en collega's op de planken gezet. De leerlingen waren daarbij medeverantwoordelijk voor de keuze van het stuk, de rolverdeling, het decor en licht, de schmink en de kleding, maar ook voor pr-activiteiten en de zakelijke leiding. Het was een heel inspirerende tijd waar ik veel toneelervaring heb opgedaan.'

Maatschappelijk betrokken

'In eerste instantie was er niet zoveel betaald werk als spraakdocente. Toen de kinderen allemaal op de middelbare school zaten, ben ik in 1987, om een beetje bij te verdienen, als secretaresse gaan werken bij de VNT in Den Haag, een vakvereniging voor tenniseraren. In 1992 ben ik er directeur geworden en dat ben ik nu nog. In de sportwereld is veel spiritualiteit te vinden. Er wordt bijvoorbeeld vanuit de etherkwaliteiten gewerkt bij het aanleren van een slag. Ook al noemen ze dat niet zo, ik herken het wel als zodanig. Vooral door de ontmoetingen met de mensen werk ik er al veertien jaar met veel plezier.

Ondertussen was ik gevraagd om voorzitter te worden van spiritueel centrum De Kosmos in Amsterdam. Ik heb daar de laatste fase van het bestaan van dit centrum meegemaakt, voordat het overging in het Oibibio van Ronald-Jan Heijn.

Sinds 1972 wonen we in de Sophiahoeve, een prachtige oude boerderij in het Westland, in de buurt van Delft. In de tijd dat de kinderen uit huis gingen, kreeg ik een brief van de VVD-afdeling van ons dorp met het verzoek me kandidaat te stellen voor de gemeenteraadsverkiezingen. Ik was een aantal jaren daarvoor, door de eerlijke directheid van Frits Bolkestein, lid van de landelijke VVD geworden. Ik heb die brief zeker een maand op mijn bureau laten liggen voordat ik opbelde om nadere informatie te vragen. Als enige vrouw kwam ik tot mijn verrassing direct op een verkiesbare plaats en werd ik in 1998 als raadslid - we zaten in de oppositie - van de gemeente Schipluiden gekozen. De samenwerking met de andere fracties, met de vrouwelijke en jonge burgemeester en met de wethouders vond ik zeer positief, maar ik ben heel teleurgesteld over wat zich op dit moment bestuurlijk in het Westland afspeelt. Schipluiden wil het Midden-Delfland als groengebied behouden, maar de andere gemeenten schuiven hun eigenbelang naar voren zonder rekening te houden met de wensen van de bewoners en bestuurders van twee buurgemeenten. Ik stel mij niet weer verkiesbaar. Ik heb in bijna vier jaar een goed inzicht gekregen in wat politiek is en wat het machogedrag van mensen, veelal mannen, inhoudt.'

Drempeltheater

'Nu de kinderen bijna allemaal afgestudeerd zijn, ontstaat een nieuw keuzemoment. Oma zijn en vooral worden. En wat betreft de mysteriedrama's hoop ik dat het zal lukken ook de laatste twee drama's in het Nederlands op de planken te brengen.

Het is moeilijk om over mezelf in samenhang met de mysteriedrama's te vertellen. Ik zit er nog zo middenin. Enerzijds de zoektocht met elkaar voor de concrete, materiële, aardse verzorging. De kunst om weer voldoende mensen te vinden. Ik heb wat dat betreft een onbegrensd vertrouwen. De twee burgers die we nog missen in het derde drama zijn er al, alleen wij en zij weten het nog niet. Er is nog zoveel te doen: uitnodigingen, repetitiedata, catering, afspraken met de Hogeschool Helicon voor de euritmie van de luciferische en ahrimanische wezens, subsidies, schenkgeld, sponsors, een oefenweekend in Noordwijk, mysteriedrama's in Dornach mogelijk maken voor de muzikman, kledingvrouwen en een Benedictus regelen, een open dag over de actualiteit van de mysteriedrama's. Maar ook: de samenwerking met de toneelspelers, grotendeels amateurs en een paar spraakvormers, het blijven volhouden dat de weg die Rudolf Steiner in Sprachgestaltung und Dramatische Kunst gewezen heeft voor de vernieuwing van spraakvorming en toneel waar is. Ik wil onderzoeken wat de essentie van de Griekse vijfkamp is voor de spelers. Oefenen met elkaar op het strand, niet alleen vanuit kennis, maar juist vanuit de waarneming. Vertrouwd worden met de zes grondgebaren. Scholing van onze (on)zichtbare ziel door altijd maar weer de zes grondgebaren in onze stem uit te drukken. Als ik daarover begin te vertellen...

Hoe groot is de verleiding niet elke keer om er levendiger toneel van te maken. Het verschil tussen vanuit de persoonlijkheid spreken en spelen of vanuit de individualiteit iets van de rol te laten doorklinken. Voor mijzelf wordt het steeds meer zichtbaar, hoorbaar en vooral voelbaar, maar voelen, horen en zien de spelers het, het publiek? Daaraan werken met elkaar, in vol vertrouwen is niet gemakkelijk, maar als er weer door iemand een pas vooruit gezet wordt, na soms lang oefenen, ademt de hele groep opgelucht op. Het is gek, maar iedereen hoort exact wanneer "het" gelukt is. De inzet van de medewerkers en spelers is ongelooflijk groot. De kracht van de mysteriedrama's draagt de groep, en de groep is overtuigd van het belang van de mysteriedrama's.'

'Weet je, veel mensen in onze tijd hebben terugblikken in vorige levens, zien een onzichtbare wereld, zijn heldervoelend of zijn vertrouwd met Ahriman of Lucifer, we gaan ontegenzeggelijk als mensheid over de drempel. Bovenzinnelijke ervaringen zonder kennis erover zijn even onvruchtbaar voor onze ontwikkeling als kennis over de geestelijke wereld zonder eigen ervaringen. Ik durf het haast niet uit te spreken, maar door het samen werken aan de mysteriedrama's beleef ik soms iets van wat ik in mijn jeugd zocht aan religiositeit. De verbinding met de geestelijke wereld. Maar we lachen ook veel hoor!'

Met dank aan Marielle Hendriks.

Artikel uit: **Motief**, maandblad voor antroposofie - nr. 48, januari 2002

© Antroposofische Vereniging in Nederland

www.antroposofie.nl